
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 2. 4. 2021.
Prihvaćen za tisak 17. 6. 2021.
<https://doi.org/10.22210/govor.2021.38.01>

Lidija Orešković Dvorski

lodvorsk@ffzg.hr

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatska

(Ne)prihvatljivost stranoga naglaska

Sažetak

Strani naglasak – nemogućnost potpunoga ovladavanja fonetsko-fonološkim elementima stranoga jezika – nezaobilazna je tema u kontekstu učenja i poučavanja stranoga jezika. U susretu materinskoga i stranoga jezika redovito dolazi do interferencija na više razina koje mogu negativno djelovati (i) na društveni status govornika. Stajalište o prihvatljivosti stranoga naglaska i način njegove korekcije mijenjali su se kroz povijest u pristupima i tendencijama u poučavanju stranih jezika, počevši od samoga nazivlja (*normativno odstupanje, odklon, pogreška, greška; izgovor izvornoga govornika, autentičan izgovor* i sl.). U ovome će radu biti prikazani rezultati istraživanja percepcije stranoga naglaska u francuskome jeziku te stajališta o važnosti njegova uklanjanja. Istraživanje uključuje procjenu stranoga naglaska šesnaest kroatofonih studenata prve godine diplomskoga studija francuskoga jezika i književnosti. Procjenitelji izgovora su studenti i profesori francuskoga jezika i književnosti te izvorni govornici. Ispitat će se povezanost dobivenih ocjena s parametrima kao što su ukupan broj godina učenja francuskoga jezika, dob u trenutku početka učenja, boravak na frankofonome području i samoprocjena izgovora. Analizom svake snimke utvrdit će se najčešće pogreške i njihov utjecaj na dobivenu ocjenu.

Ključne riječi: strani naglasak, procjena izgovora, (ne)prihvatljivost, hrvatski jezik, francuski jezik

1. STRANI NAGLASAK

Iz motrišta poučavanja stranih jezika strani se naglasak definira kao hibridni fonetski sustav po kojemu se prepoznaje strani govornik (Desnica-Žerjavić, 2000), odnosno kao uočljiva manifestacija sociokulturnih obilježja govornika iz sociolingvističkoga motrišta, prema kojemu je riječ tek o jednoj od bezbroj izgovornih varijacija (Deprez, 2008). Pri učenju stranoga jezika upoznaju se istovremeno i sve razine toga jezika, od fonetsko-fonološke, morfosintaktičke, leksičke, semantičke, pa sve do pragmatičke. U usporedbi s ostalim razinama izgovor kao dio fonetsko-fonološke razine ostaje neuhvatljiv usprkos njegovim detaljnim opisima u okviru različitih teorijskih pristupa, usprkos osvješćivanju najproblematičnijih elemenata s obzirom na izvorni jezik govornika, ali i usprkos vježbama fonetske korekcije. Iako je fonetska sastavnica međujezika lako uočljiva, njezina je analiza vrlo složena zbog percepcije govora koja se ne ostvaruje na svjesnome i racionalnome planu (Desnica-Žerjavić, 2006).

1.1. Pitanja o autentičnome izgovoru

Pri učenju i poučavanju izgovora stranoga jezika redovito se postavlja pitanje norme, odnosno jezičnoga standarda. Prema Detey, Eychenne, Kawaguchi i Racine (2016a) ne postoji standard francuskoga jezika u smislu apsolutne norme, no u pedagoškome smislu nužno je odrediti referentnu točku kojoj teže sudionici u nastavnome procesu. Standard je (umjetno) konstruiran fenomen na temelju geografskih, društvenih i situacijskih kriterija kojim se jezikoslovlje sustavnije počinje baviti u drugoj polovici 20. stoljeća, a promjene u njegovu poimanju popraćene su promjenama nazivlja (standardni francuski, standardizirani francuski, referentni francuski – fr. *français de référence*). Poželjnim i cijenjenim francuskim izgovorom dugo se smatrao izgovor dominantnoga društvenoga sloja (izgovor dvora, starih aristokratskih pariških obitelji), a geografski je bio ograničen na područje Pariza (Morin, 2000), no u novije vrijeme u opisima reprezentativnoga francuskoga izgovora izbjegava se njegovo geografsko i društveno određenje (Detey, Durand, Laks i Lyche, 2010). I u hrvatskome je jezikoslovlju zabilježena dinamična polemika na temu izgovorne norme u kojoj Kalogjera (2003), uspoređujući prevedenicu *prihvaćeni izgovor* (prema Varošanec-Škarić i Škavić (2001) riječ je o dobrome i poželjnome izgovoru u suvremenome hrvatskome standardnome jeziku) i izvorni termin *received pronunciation*, zaključuje da se sadržajno jasno razlikuju: dok je potonji regionalno (ali ne i socijalno) neutralan, detaljno opisan i, zahvaljujući svome (nekadašnjem)

prestiznome statusu u Velikoj Britaniji, privlačan jer je omogućavao društveni probitak, hrvatski naziv ne podrazumijeva socijalno obilježen razvoj izgovora hrvatskoga jezika te je njegov prestiž rezerviran za uski krug lingvista. Mićanović (2008: 106–108) progovara o jezičnoj standardizaciji kao nezavršenome procesu te dovodi u pitanje neutralnost standarda koja je moguća jedino u teoriji. Važnost izvornoga govornika za ortoepiju podcrtava Matešić (2018) pojašnjavajući razlike između modelskoga, izvornoga, uzornoga i kompetentnoga govornika i problematizirajući različite varijetete standardnoga jezika i kompleksan odnos između uporabne stvarnosti i uporabne norme govornih ostvaraja.

1.2. Stajališta o prihvatljivosti stranoga naglaska

Stajališta o prihvatljivosti stranoga naglaska i način njegove korekcije mijenjali su se usporedno s pristupima i tendencijama u poučavanju stranih jezika, o čemu zorno govore pomaci unutar pripadajućega nazivlja (*normativno odstupanje, odklon, greška, pogreška; autentičan izgovor, izgovor izvornoga govornika* itd.). Početak (razvoja) fonetske korekcije dovodi se u vezu s razvojem fonetike krajem 19. stoljeća i sa statusom govora u metodama poučavanja stranih jezika. Detey, Fontan i Pellegrini (2016b: 17) napominju da je izgovor tijekom 20. stoljeća često marginaliziran, no svoje svijetle trenutke dočekuje prvo pojavom direktne metode, a zatim i pojavom audiooralnih i audiovizualnih metoda poučavanja stranih jezika u drugoj polovici 20. stoljeća. Svojevrsni vrhunac dostiže u trenutku predstavljanja i primjene Guberinine verbotonalne metode fonetske korekcije koja je i danas vrijedan izvor alata i spoznaja procesa percepcije i produkcije govora. U suvremenim pristupima poučavanju jezika, s naglaskom na komunikacijsku kompetenciju, govorne vještine zauzimaju vrlo važno mjesto. Znači li to da je njegovanje pravilnoga izgovora posljednjih desetljeća postalo važnije i da se poželjan izgovor češće i uspješnije postiže pri učenju stranoga jezika u odnosu na ranija razdoblja? Uzmemo li u obzir činjenicu da život u digitalnome dobu više no ikad nudi mogućnosti slušanja i gledanja različitih sadržaja na stranome jeziku, odgovor bi mogao biti potvrđan. Suprotno tome primjećuje se veća tolerantnost za odstupanja od autentičnoga naglaska francuskoga jezika zbog širenja engleskoga i opasnosti da taj jezik globalne komunikacije smanji, pa čak i dokine potrebu za drugim stranim jezicima (npr. u poslovnoj komunikaciji). Kada je riječ o toleranciji stranoga naglaska, ona ovisi o različitim faktorima kao što su razina poznavanja jezika, osjetljivost profesora na pogreške u izgovoru, cilj učenja jezika, tj. studijski smjer u slučaju studenata – bolji se izgovor očekuje od budućih nastavnika francuskoga jezika

u odnosu na druga usmjerenja. Uzevši sve to u obzir, ne čudi što suvremeni pristupi u poučavanju stranih jezika (Detey i sur., 2016b: 18) pomiču naglasak s fonetske preciznosti i dobrog izgovora na govornu glatkoću i razumljivost.

Prema dodatnim smjernicama CECRL-a – *Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer. Volume complémentaire avec de nouveaux descripteurs* / ZEROJ – *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje. Dodatni svezak s novim deskriptorima* (Vijeće Europe, 2018), za najviše razine poznavanja stranoga jezika C1 i C2 prisutnost se stranoga naglasaka podrazumijeva i na najvišim razinama poznavanja jezika (deskriptori razine C2 navode visoku razinu usvojenosti fonoloških i prozodijskih obilježja, a strani naglasak nimalo ne utječe na (spo)razumijevanje niti na učinkovitost prijenosa poruke; deskriptori C1 razine ističu dosta dobru razinu usvojenosti fonoloških obilježja i razumljivost, uspješnu artikulaciju gotovo svih glasova, a strani naglasak ne utječe na (spo)razumijevanje).

U procesu rada na izgovoru često se postavlja pitanje o svrsishodnosti autentičnog izgovora, tj. do koje mjere ima smisla ispravljati naglasak i nije li dobar izgovor samo stvar estetike i pretjeranoga inzistiranja na detaljima. Odgovor na ta pitanja ponudio je Vuletić (1977: 30) tvrdeći da pitanje izgovora nije stvar puke estetike: "... estetika utječe na uspješnost komunikacije jer lijepo oblikovana poruka bolje se prenosi, lakše, brže i točnije prima od loše oblikovane poruke". Pravilan je izgovor važan i zbog odnosa govora i pisma u francuskome jeziku, a nespretnosti u izgovoru često usporavaju komunikaciju te mogu biti izvorom nesporazuma (Deprez, 2008: 152).

1.3. Pogreške kroatofonih govornika u izgovoru francuskoga jezika

Većina fonetskih pogrešaka kroatofonih govornika proizlazi iz različitosti fonetsko-fonoloških sustava hrvatskoga i francuskoga jezika koje će sažeto biti iznesene u sljedećem potpoglavlju. Fonetskim interferencijama koje proizlaze iz utjecaja materinskoga jezika pridružuju se i poneka odstupanja u izgovoru uzrokovana utjecajem engleskoga jezika kao prvoga stranoga jezika u Hrvatskoj (Orešković Dvorski i Pavelin Lešić, 2015b), poput aspiriranoga izgovora početnoga konsonanta i diftongiranoga izgovora vokala u riječi *pure* zbog prividne sličnosti govornih i pisanih oblika te riječi u francuskome i engleskome jeziku.

1.3.1. Fonetsko-fonološke razlike hrvatskoga i francuskoga jezika

Na segmentalnome se planu najistaknutija razlika očituje u većemu broju francuskih vokala, od kojih su neki nepostojeći u hrvatskome sustavu (npr. nazalni vokali i prednji zaobljeni vokali), dok su drugi slični, no ne i identični zbog više stupnjeva zatvorenosti u francuskome jeziku. Među konsonantima kao najuočljivije razlike izdvajaju se francusko uvularno /R/, ali i česti palatalizirani alofoni konsonanata pod utjecajem prednjih vokala. Na prozodijskome je planu francuski govorni lanac obilježen fenomenima ulančavanja i vezivanja, zbog kojih riječ gubi svoju prepoznatljivost. Naglasak je u francuskome jeziku redovito na posljednjemu slogu izgovornih cjelina, a duljina vokala nije distinktivno obilježje kao u hrvatskome, čiji je složeni naglasni sustav obilježen četirima naglascima – dugosilazni, dugouzlazni, kratkosilazni i kratkouzlazni (Orešković Dvorski i Pavelin Lešić, 2015a). Francuski izgovor specifičan je po prednjem i napetom izgovoru (Delattre, 1966), o čemu svjedoči više prednjih, zatvorenih i zaobljenih vokala u odnosu na stražnje i otvorene vokale.

1.3.2. Pogreške uzrokovane utjecajem hrvatskoga jezika

Kontrastivne su analize od pedesetih godina 20. stoljeća ukazale na najčešće pogreške u izgovoru kroatofonih govornika koji uče francuski kao strani jezik, a verbotonalni je pristup usmjerio pozornost na sustave grešaka koji nastaju iz kontakta dvaju jezika (Desnica-Žerjavić, 2000: 2). Odstupanja kroatofonih govornika u izgovoru francuskoga jezika, koja se percipiraju kao strani naglasak, odnose se i na distinktivna i na redundantna obilježja te na segmentalne i na prozodijske elemente. Kao najčešća izdvajamo poteškoće u izgovoru poluzatvorenih i poluotvorenih parova vokala /e/ – /ɛ/ i /o/ – /ɔ/, nejasnu razliku između nazalnih vokala, nedovoljno jasno izgovoren finalni nazalni konsonant u kombinaciji s oralnim vokalima, prevelik broj slogova, nepovezan izgovor elemenata unutar ritmičke grupe i sl. Nezanemariv utjecaj na percepciju stranoga naglaska ima nedovoljno prednji i napet način izgovora, u kojem se, prema Desnica-Žerjavić (1996: 134), ogledaju psihološki razlozi tvrdokornosti stranoga naglaska: izrazito prednji način izgovora koji je potrebno postići u francuskome govoru u hrvatskih govornika izaziva negativne konotacije, zvuči neprirodno i afektirano, zbog čega mu se govornici nesvjesno opiru, čime ne uspijevaju preuzeti u potpunosti identitet koji im u stranome jeziku pripada.

2. OPIS ISTRAŽIVANJA

Pitanje koje se nametnulo u proučavanju razlika između fonetsko-fonoloških sustava francuskoga i hrvatskoga jezika, ali i u radu sa studentima, tiče se razlika između prihvatljivoga i (ne)prihvatljivoga stranoga naglaska. Gdje se nalazi ta granica? Može li se uopće granica odrediti i koliko precizno? Koje karakteristike govornika utječu na kvalitetu izgovora? Koje karakteristike procjenitelja utječu na njihovu percepciju otklona u izgovoru? Dob početka učenja stranoga jezika smatra se iznimno važnim čimbenikom za postizanje autentičnoga izgovora, a pobornici hipoteze kritičnoga perioda (Lenneberg, Liberman, Scovel, Seliger i dr.) smatraju da ga je nemoguće postići ako se s učenjem započne u odrasloj dobi, pa čak i ranije. No brojna istraživanja, poput Birdsongova (2003), pokazuju da je moguće postizanje autentičnoga izgovora i nakon kritičnoga perioda te da su katkad za to odlučujući čimbenici poput motivacije ili iskustva i intenziteta učenja. Navedena pitanja potaknula su internetsko istraživanje provedeno pomoću anonimnoga anketnoga upitnika kojim se ispitala globalna percepcija stranoga naglaska na prigodnome uzorku sastavljenom od 16 kroatofonih studenata prve godine diplomskoga studija francuskoga jezika i književnosti na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Za izradu i generiranje upitnika korištena je digitalna platforma SoSci Survey (Leiner, 2019), a ispitanici procjenitelji su upitniku pristupali preko poveznice. Šesnaest je studenata pročitalo i snimilo kraći tekst u trajanju od dvadesetak sekundi: *"Entrez !" crie Annette Dupuis au jeune homme qui attend derrière sa porte. Celui-ci entre aussitôt dans l'appartement de sa voisine. – Vous m'offrez un café ? dit-il amicalement. Il regarde la femme un peu ronde qui se tient devant lui. Ses amis ont raison, elle est vraiment laide.* U svega nekoliko rečenica tekst sadrži sve vokale, poluvokale, upitnu i uskličnu rečenicu i većinu francuskih konsonanata (14/18). Iako nedostaju [b], [ʃ], [ŋ], [ɲ], dovoljno je reprezentativan za većinu specifičnosti izgovora francuskoga jezika; izgovor konsonanata pod jakim je utjecajem susjednih vokala (vokalna anticipacija); konsonanti koji u tekstu nedostaju prema dosadašnjim se istraživanjima ne ističu kao problem pri izgovoru kroatofonih studenata.

U istraživanju je u ulozi procjenitelja sudjelovalo 97 studenata francuskoga jezika i književnosti, 13 profesorica francuskoga jezika i književnosti sa Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Zadru, te deset stručnih izvornih govornika. Svi izvorni govornici poznaju specifičan strani naglasak kroatofonih govornika, bilo da je riječ o dvojezičnim govornicima, bilo da je riječ o nastavnici koji su (bili) u doticaju s

kroatofonim govornicima. Svaku su od 16 snimki studenti, profesori i izvorni govornici ocijenili pomoću skale procjene od pet stupnjeva, pri čemu je 1 ocjena za loš izgovor s vrlo jako izraženim stranim naglaskom, a 5 ocjena za odličan izgovor bez stranoga naglaska. Također, za svaku snimku ispitanici su procijenili je li odstupanje od autentičnoga naglaska prihvatljivo ili neprihvatljivo u smislu potrebe za fonetskom korekcijom.

2.1. Tipovi pogrešaka snimljenih studenata

Postavljeni cilj istraživanja – provjeriti usklađenost/podudarnost globalne percepcije stranoga naglaska između triju skupina ispitanika (izvorni kroatofoni studenti i profesori francuskoga jezika i izvorni govornici francuskoga) i stajalište o (ne)prihvatljivom odstupanju – vodio nas je u primijenjenoj tipologiji pogrešaka koja obuhvaća tri vrste odstupanja: a) odstupanja u izgovoru vokala i konsonanata; b) odstupanja u ritmu i intonaciji; c) odstupanja u artikulacijskome težištu i napetosti pri izgovoru. Odstupanja u izgovoru vokala i konsonanata tiču se distinktivnih pogrešaka, a otklon artikulacijskoga težišta i napetosti pri izgovoru opisuju se kao nedistinktivne, dok odstupanja u ritmu i intonaciji, ovisno o vrsti odstupanja, mogu biti i distinktivne i nedistinktivne. Tri skupine pogrešaka međusobno se preklapaju: primjerice pogreške u izgovoru vokala [e] i [ɛ] ili [o] i [ɔ], bezvučno izgovaranje zvučnih vokala na kraju izgovorne cjeline ili nejasna konsonantska nazalnost signaliziraju istovremeno odstupanje u artikulacijskome težištu i napetosti.

2.2. Opis ispitanika procjenitelja

Osnovne karakteristike studenata prikazane su u Tablici 1. koja opisuje uzorak studenata procjenitelja. Velika većina studenata bila je ženskoga spola (85,6 %). Prosječna dob iznosila je 21,8 godina. Podjednak udio studenata pripada zagrebačkome i zadarskome sveučilištu te nešto više od pola studenata studira na preddiplomskoj razini. Nadalje, gotovo pola studenata procijenilo je svoj izgovor francuskoga jezika vrlo dobrim ili odličnim. Također je više od pola studenata bilo u doticaju s glazbom (52,6 %) te su gotovo dvije trećine (67,0 %) navele svoj boravak u frankofonoj zemlji. U prosjeku, studenti su francuski jezik učili 6,4 godine, s prosječnim početkom u petnaestoj godini života.

Tablica 1. Opis uzorka studenata procjenitelja
Table 1. Description of the student-evaluators sample

	N	%
Spol / Sex		
Muški / Male	14	14,4
Ženski / Female	83	85,6
Sveučilište / University		
Zagreb	56	57,7
Zadar	41	42,3
Studijska razina / Study level		
Preddiplomski studij / Bachelor degree	57	58,8
Diplomski studij / Master degree	40	41,2
Samoprocjena izgovora / Self-evaluation of French pronunciation		
1	1	1,0
2	7	7,2
3	42	43,3
4	38	39,2
5	9	9,3
Doticaj s glazbom / Music education		
Ne / No	46	47,4
Da / Yes	51	52,6
Boravak u frankofonoj zemlji / Stayed in French-speaking country		
Ne / No	65	33,0
Da / Yes	32	67,0
	M	SD
Dob / Age	21,8	2,3
Dob početka učenja francuskoga jezika / Learning French (age of onset)	15,0	3,8
Godine učenja francuskoga jezika / Learning French (number of years)	6,4	4,0

2.3. Opis snimljenih studenata

Snimljeni studenti podijeljeni su prema karakteristikama (Tablica 2.) pomoću kojih smo htjeli ispitati imaju li utjecaja na kvalitetu izgovora: dob početka učenja, godine učenja, doticaj s glazbom, boravak na frankofonome području i samoprocjena izgovora.

Tablica 2. Karakteristike snimljenih studenata
Table 2. Characteristics of the recorded students

	N	%
Dob početka učenja francuskoga jezika / Learning French (age of onset)		
< 10	6	37,5
10–15	6	37,5
15+	4	25,0
Godine učenja francuskoga jezika / Learning French (number of years)		
< 10	10	62,5
10+	6	37,5
Samoprocjena izgovora (1–5) / Self-evaluation of French pronunciation (1–5)		
3	8	50,0
4	7	43,8
5	1	6,3
Doticaj s glazbom / Music education		
Ne / No	10	62,5
Da / Yes	6	37,5
Boravak u frankofonoj zemlji / Stayed in French-speaking country		
Ne / No	9	56,3
Da / Yes	7	43,8
Artikulacijsko težište i napetost / Articulation center of gravity and tension		
Ne / No	6	37,5
Da / Yes	10	62,5
Vokali i konsonanti / Vowels and consonants		
Ne / No	4	25,0
Da / Yes	12	75,0
Ritam i intonacija / Rhythm and intonation		
Ne / No	7	43,8
Da / Yes	9	56,3

Stručne procjeniteljice snimki bile su četiri izvorne kroatofone profesorice francuskoga jezika, među kojima i voditeljica istraživanja. Njihov je zadatak bio detaljno analizirati svaku snimku s obzirom na uočene pogreške kako bi se mogao ispitati utjecaj tipa pogreške na prosječnu ocjenu. Analiza je pokazala najveću zastupljenost pogrešaka temeljenih na vokalima i konsonantima (75 % snimki), no i preostali su tipovi pogrešaka razmjerno često prisutni: artikulacijsko težište i napetost (62,5 % snimki) i ritam i intonacija (56,3 % snimki). Detaljnija analiza prema pogreškama neće biti prikazana u tekstu jer se istraživanjem htjela ispitati globalna percepcija stranoga naglaska.

2.4. Statistička obrada podataka

Razina statističke značajnosti određena je na 5 % ($p < 0,05$) te su u svim analizama primjenjivani dvosmjerni (engl. *two-tailed*) statistički testovi. Kao mjere centralne tendencije i raspršenja korištene su aritmetička sredina i standardna devijacija. Za analizu razlika prosjeka između dviju grupa korišten je t-test za nezavisne uzorke. Razlike prosjeka unutar iste grupe testirane su t-testom za zavisne uzorke. U slučaju statistički značajnih rezultata korišten je Cohenov d kao standardizirana mjera veličine učinka. Povezanost dviju kvantitativnih varijabli analizirana je Pearsonovim koeficijentom korelacije. Sve analize provedene su pomoću statističkoga paketa JASP v0.14.1 (JASP Team, 2019).

3. REZULTATI I DISKUSIJA

U ovome poglavlju predstaviti ćemo rezultate istraživanja i pokušati ih protumačiti s obzirom na pitanja koja su potaknula ovo istraživanje. Učestalost pojedinih ocjena na temelju svih procjena prikazana je u Tablici 3., prosječne ocjene triju skupina procjenitelja izgovora (studenata, profesora i izvornih govornika) u Tablici 4. te prosječna ocjena za svaku snimku u Tablici 5. U Tablici 6. sažeto se prikazuju testiranja sa statistički značajnim rezultatima s obzirom na pojedine karakteristike snimljenih studenata i karakteristike procjenitelja. Razlike u prosječnim ocjenama s obzirom na tipove pogrešaka prikazane su u Tablici 7., a u Tablici 8. prikazana je povezanost između ocjene i odgovora o neprihvatljivosti naglaska.

Tablica 3. Učestalost pojedinih ocjena izgovora
Table 3. Frequency of the pronunciation scores

	Frekvencije ocjena / Frequency of scores	%
1	92	4,8
2	377	19,6
3	655	34,1
4	531	27,7
5	265	13,8

Uzevši u obzir sve pojedinačne ocjene (N = 1 920), najčešća ocjena kojom su ocijenjeni snimljeni studenti je dobar (34,1 %). Tom je ocjenom ocijenjeno devet od 16 studenata. Sljedeća najčešća ocjena je vrlo dobar, a najmanje je birana najlošija ocjena. Rezultati pokazuju postojanje značajnoga prostora za napredak većega dijela snimljenih studenata prve godine diplomskoga studija francuskoga jezika i književnosti.

Tablica 4. Prosječna ocjena izgovora
Table 4. Average pronunciation score

	M	SD	95 % CI
Svi / Full sample	3,3	1,1	[3,1–3,5]
Studenti / Students	3,3	1,1	[3,1–3,5]
Profesori / Teachers	3,1	1,1	[2,4–3,8]
Izvorni govornici / Native speakers	3,4	0,9	[2,7–4,1]

Napomena: 95 % CI = 95-postotni interval pouzdanosti

Note: 95% CI = 95% confidence interval

Tablica 4. prikazuje prosječne ocjene na cijelome uzorku te s obzirom na tip procjenitelja. Sukladno 95-postotnom intervalu pouzdanosti, procijenjena populacijska prosječna ocjena nalazi se u nešto širem intervalu u slučaju profesora i izvornih govornika, u usporedbi s poduzorkom studenata, što je posljedica manje veličine toga poduzorka, ali i očekivano istančanijoj percepciji nijansi stranoga naglaska. U usporedbi s profesorima (SD = 1,1), uočena je nešto veća suglasnost u procjenama kod izvornih govornika (SD = 0,9).

Tablica 5. Prosječne ocjene za svaku snimku (poredano prema "svi", od najvećega prosjeka)

Table 5. Average score for each recording (descending according to full sample scores)

Recording	Svi / Full sample		Studenti / Students		Profesori / Teachers		Izvorni govornici / Native speakers	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Snimka 6	4,6	0,6	4,6	0,6	4,8	0,6	5,0	0,0
Snimka 11	4,0	0,9	3,9	0,9	4,2	0,8	4,1	0,6
Snimka 10	3,9	0,9	3,8	0,9	4,2	0,8	4,4	0,5
Snimka 13	3,7	0,9	3,8	0,9	3,2	0,9	3,1	0,7
Snimka 5	3,5	1,0	3,5	1,0	2,9	0,6	3,9	0,6
Snimka 12	3,5	0,8	3,5	0,9	3,5	0,7	3,4	0,5
Snimka 1	3,2	1,0	3,4	1,0	3,0	0,9	2,2	0,6
Snimka 9	3,2	0,8	3,2	0,8	2,7	0,9	3,4	0,8
Snimka 7	3,2	0,9	3,1	0,9	3,5	0,7	3,3	0,5
Snimka 8	3,1	1,1	3,1	1,1	2,8	1,3	3,3	0,8
Snimka 15	3,0	0,9	3,1	1,0	2,7	0,9	2,8	0,6
Snimka 2	2,9	1,1	2,9	1,2	2,5	1,0	3,1	0,3
Snimka 4	2,8	0,9	2,8	0,9	2,3	0,6	3,4	0,5
Snimka 14	2,7	0,9	2,6	0,9	2,9	0,9	3,2	0,6
Snimka 3	2,6	1,0	2,5	1,0	2,8	0,8	3,0	0,5
Snimka 16	2,4	0,9	2,4	0,9	2,4	1,0	2,3	0,8

Prema procjeni svih sudionika, šest je snimki dobilo prosječnu ocjenu iznad prosjeka svih snimki ($M = 3,3$; $SD = 1,1$). Snimka 6 najbolje je ocijenjena, što je i očekivano jer je riječ o dvojezičnoj govornici koja je osnovno školovanje završila u Francuskoj. Svi izvorni govornici prepoznali su njezin izgovor bez stranoga naglaska dodijelivši joj jednoglasno ocjenu 5. Pomalo iznenađuje nešto niža prosječna ocjena izgovora izvorne govornice (4,8) koju su joj dodijelili profesori, dok bi još niža prosječna ocjena studenata (4,6) mogla ukazivati na potrebu intenzivnijega i dugotrajnijega izlaganja studenata govoru na francuskom.

Tablica 6. Razlike u prosječnim ocjenama s obzirom na kombinacije karakteristika snimljenih studenata i procjenitelja**Table 6.** Differences in average scores based on combinations of characteristics of speakers' and evaluators' characteristics

Karakteristike snimljenih studenata / Characteristics of the recorded students	Karakteristike procjenitelja / Characteristics of evaluators				
	Studenti / Students (N = 97)		Profesori / Teachers (N = 13)		<i>p</i> (<i>d</i>)
Dob početka učenja / Learning French (age of onset)	M	SD	M	SD	
< 10 (<i>k</i> = 6)	3,2	0,8	2,8	0,4	0,017 (0,6)
10–15 (<i>k</i> = 6)	3,4	0,6	3,2	0,5	0,361
15+ (<i>k</i> = 4)	3,0	0,7	3,0	0,7	0,777
Vokali i konsonanti / Vowels and consonants	Preddiplomski studij / Bachelor degree (N = 57)		Diplomski studij / Master degree (N = 40)		
Ne / No (<i>k</i> = 4)	3,7	0,8	4,0	0,5	0,043 (0,4)
Da / Yes (<i>k</i> = 12)	3,1	0,6	3,0	0,6	0,469
Samoprocjena izgovora (1–5) / Self-evaluation of French pronunciation (1–5)	< 10 godina učenja / < 10 years of learning (N = 84)		10+ godina učenja / 10+ years of learning (N = 13)		
3 (<i>k</i> = 8)	3,3	0,6	3,5	0,5	0,261
4 (<i>k</i> = 7)	3,0	0,8	3,6	0,5	0,017 (0,9)
5 (<i>k</i> = 1)	4,6	0,6	4,4	0,7	0,235
Boravak u frankofonoj zemlji / Stayed in French-speaking country					
Ne / No (<i>k</i> = 9)	2,8	0,7	3,0	0,6	0,366
Da / Yes (<i>k</i> = 7)	3,7	0,8	3,9	0,3	0,038 (0,3)
Artikulacijsko težište i napetost / Articulation center of gravity and tension					
Ne / No (<i>k</i> = 6)	3,5	0,7	3,8	0,4	0,030 (0,5)
Da / Yes (<i>k</i> = 10)	2,9	0,7	3,2	0,4	0,137

Napomena: *p* = p-vrijednost t-testa za nezavisne uzorke; *d* = Cohenov pokazatelj veličine učinka (razlike)

Note: *p* = p-value for independent sample t-test; *d* = Cohen's d effect size

Korištene snimke grupirane su prema sljedećim obilježjima snimljenih studenata: dob početka učenja, godine učenja francuskoga jezika, samoprocjena izgovora francuskoga jezika, doticaj s glazbom, boravak u frankofonoj zemlji, prisutnost pogreške temeljene na artikulacijskome težištu i napetosti, prisutnost pogreške

temeljene na vokalima i konsonantima te prisutnost pogreške temeljene na ritmu i intonaciji. Potom je analizirana razlika u prosječnoj procjeni za svaku grupiranu karakteristiku snimljenih studenata s obzirom na niz karakteristika procjenitelja: studenti/profesori, sveučilište, studijska razina, godine učenja francuskoga jezika, dob u trenutku početka učenja francuskoga jezika, doticaj s glazbom, boravak na frankofonom području od minimalno tjedan dana, samoprocjena izgovora francuskoga jezika i stajalište o važnosti autentičnoga izgovora. Rezultati testiranja prikazani su u Tablici 6. Zbog velikoga broja testiranja i ograničenoga prostora prikazane su samo statistički značajne kombinacije karakteristika snimljenih studenata i karakteristika procjenitelja.

Tablica 7. Razlike u prosječnim ocjenama s obzirom na tipove pogrešaka

Table 7. Average score differences between mispronunciation types

	Prosječne procjene (standardne devijacije) / Average scores (standard deviations)			
	Svi / Full sample	Studenti / Students	Profesori / Teachers	Izvorni govornici / Native speakers
Artikulacijsko težište i napetost / Articulation center of gravity and tension				
Ne / No ($k = 6$)	3,6 (0,7)	3,6 (0,7)	3,6 (0,5)	3,4 (0,5)
Da / Yes ($k = 10$)	3,0 (0,6)	3,0 (0,7)	2,7 (0,6)	2,1 (0,3)
p	< 0,001	< 0,001	< 0,001	0,081
d	0,9	0,9	1,6	–
Vokali i konsonanti / Vowels and consonants				
Ne / No ($k = 4$)	3,9 (0,7)	3,8 (0,7)	4,2 (0,5)	4,3 (0,5)
Da / Yes ($k = 12$)	3,1 (0,6)	3,1 (0,6)	2,8 (0,6)	3,2 (0,3)
p	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001
d	1,3	1,2	1,5	3,5
Ritam i intonacija / Rhythm and intonation				
Ne / No ($k = 7$)	3,6 (0,7)	3,5 (0,7)	3,5 (0,5)	3,9 (0,6)
Da / Yes ($k = 9$)	3,1 (0,7)	3,1 (0,7)	2,8 (0,7)	3,0 (0,5)
p	< 0,001	< 0,001	< 0,001	< 0,001
d	0,8	0,7	1,1	1,6

Napomena: k = broj snimki; p = p-vrijednost t-testa za zavisne uzorke; d = Cohenov pokazatelj veličine učinka (razlike)

Note: k = number of recordings; p = p-value for dependent sample t-test; d = Cohen's d effect size

Utvrđena je statistički značajna razlika između studenata i profesora kod prosječne ocjene snimljenih studenata koji su počeli učiti francuski jezik prije navršene desete godine ($t_{(25,7)} = 2,9$; $p = 0,017$). Ocjene studenata ($M = 3,2$; $SD = 0,8$) u prosjeku su bile više od ocjena profesora ($M = 2,8$; $SD = 0,4$). Statistički značajna razlika bila je prisutna pri procjeni snimljenih studenata koji nisu imali pogrešku vokala i intonacije između studenata diplomskoga i preddiplomskoga studija ($t_{(94,9)} = -2,1$; $p = 0,043$). Studenti diplomskih studija ($M = 4,0$; $SD = 0,5$) iskazali su višu prosječnu ocjenu od studenata preddiplomskoga studija ($M = 3,7$; $SD = 0,8$). Značajne razlike utvrđene su između ocjena studenata s manje odnosno s više od deset godina učenja francuskoga jezika za sljedeće karakteristike snimljenih studenata: vrlo dobra samoprocjena izgovora ($t_{(95)} = -2,4$; $p = 0,017$), boravak u frankofonoj zemlji ($t_{(48,6)} = -2,1$; $p = 0,038$) te izostanak pogreške temeljene na artikulacijskome težištu i napetosti ($t_{(28,1)} = -2,3$; $p = 0,030$). Za sva su tri navedena parametra studenti koji su učili francuski jezik duže od deset godina iskazali višu prosječnu ocjenu snimki (redom: $M = 3,6$; $SD = 0,5$; $M = 3,9$; $SD = 0,3$; $M = 3,8$; $SD = 0,4$) od studenata s manje od deset godina učenja jezika (redom: $M = 3,0$; $SD = 0,8$; $M = 3,7$; $SD = 0,8$; $M = 3,5$; $SD = 0,7$). Između preostalih kombinacija karakteristika snimljenih studenata i procjenitelja nisu utvrđene statistički značajne razlike u ocjenama.

Tablica 8. Povezanosti prosječnoga broja neprihvatljivih odstupanja i prosječne ocjene

Table 8. Relationship between the average number of unacceptable pronunciation deviations and average pronunciation score

	Prosječan broj neprihvatljivih odstupanja / Average number of unacceptable pronunciation deviations	Prosječan postotak neprihvatljivih odstupanja / Average percentage of unacceptable pronunciation deviations	Povezanost prosječnoga broja neprihvatljivih odstupanja i prosječne ocjene / Relationship between the average number of unacceptable pronunciation deviations and average score
Svi / Full sample	3,1	19 %	$r = -0,28$ ($p = 0,002$)
Studenti / Students	3,1	19 %	$r = -0,26$ ($p = 0,011$)
Profesori / Teachers	3,8	24 %	$r = -0,31$ ($p = 0,298$)
Izvorni govornici / Native speakers	2,2	14 %	$r = -0,57$ ($p = 0,085$)

Analizirane su prosječne procjene s obzirom na (ne)prisutnost određene pogreške izgovora. U slučaju sve tri pogreške, te s obzirom na cijeli uzorak, samo studente ili samo profesore, utvrđene su statistički značajne razlike. Prosječne ocjene bile su niže ukoliko je bila prisutna pogreška izgovora. Potom je izračunata mjera veličine učinka (razlike) koja je iskazana Cohenovom d -vrijednošću. Na cijelome uzorku najveća razlika uočena je kod pogrešaka temeljenih na vokalima i konsonantima ($d = 1,3$). Ista je pogreška zaslužna za najveću razliku u prosječnim procjenama studenata ($d = 1,6$). U slučaju prosječnih ocjena profesora, pogreške temeljene na artikulacijskome težištu i napetosti bile su najviše penalizirane, odnosno prisutnost tih pogrešaka je rezultirala najvećom razlikom u prosječnoj ocjeni ($d = 1,6$). Najveća veličina razlike na poduzorku izvornih govornika uočena je u slučajevima prisutnosti pogreške vokala i konsonanata ($d = 3,5$).

Za svakoga je procjenitelja izračunat prosječan broj neprihvatljivih odstupanja kod 16 snimljenih studenata. Potom je pomoću Pearsonovoga koeficijenta korelacije analizirana povezanost između prosječnoga broja neprihvatljivih odstupanja i prosječne ocjene. Na cijelome uzorku utvrđena je statistički značajna slaba negativna povezanost ($r = -0,28$; $p = 0,002$) između ciljnih varijabli. Što je veći prosječan broj neprihvatljivih odstupanja, to je manja prosječna ocjena izgovora. Povezanost istoga predznaka i jačine utvrđena je i na poduzorku studenata ($r = -0,26$; $p = 0,011$). Povezanosti istoga predznaka bile su nešto veće kod profesora i izvornih govornika, ali nisu dosegle statističku značajnost, izgledno zbog malih veličina poduzoraka. Imajući u vidu slabu negativnu povezanost između prosječnoga broja neprihvatljivih odstupanja i prosječne ocjene te usporedbom prosječnoga postotka neprihvatljivih odstupanja od 19 % s rezultatima prikazanim u Tablici 3., prema kojoj 58,5 % studenata ima ocjene manje od 4 i 5, za koje smatramo da je potrebna fonetska korekcija, možemo zaključiti da procjenitelji u prosjeku imaju razmjerno visoku toleranciju prema odstupanjima u izgovoru neovisno o ocjeni, a taj nerazmjer mogao bi upućivati na nejasan status izgovora u poučavanju stranih jezika.

3.1. Ograničenja istraživanja

Iako su iz provedenoga istraživanja proizašli neki zanimljivi podatci, potrebno je spomenuti i nekoliko njegovih ograničenja: veličina uzorka, pristranost procjenitelja i neodgovorena pitanja. Povećanjem uzorka snimljenih studenata, ali i svih skupina procjenitelja (studenata i profesora francuskoga jezika i književnosti te izvornih govornika francuskoga jezika), povećala bi se statistička snaga i mogućnost uopćavanja

nalaza. Pristranost sve tri skupine procjenitelja ogleda se u njihovoj većoj ili manjoj povezanosti s hrvatskim i/ili francuskim jezikom. S obzirom na iznimnu složenost ispitivanja globalne percepcije naglasaka u stranome jeziku u ovom istraživanju nisu ispitane sve vrste mogućih utjecaja na izgovor i njegovu percepciju, poput utjecaja drugih stranih jezika, utjecaja vrste motivacije ili utjecaja lokalnoga idioma ispitanika.

4. ZAKLJUČAK

Bez obzira na nedovoljno istaknuto mjesto izgovora u nastavi stranoga jezika, pitanja o izgovoru ne prestaju zaokupljati stručnjake različitih disciplina, učenike, studente i profesore stranih jezika. Nakon što smo definirali strani naglasak, osvrnuli smo se na pitanje izgovorne norme i na stavove o prihvatljivosti stranoga naglasaka te izdvojili najčešće pogreške kroatofonih govornika u izgovoru francuskoga jezika koje su uglavnom rezultat razlika između hrvatskoga i francuskoga fonetsko-fonološkoga sustava. Prosječne dobivene ocjene izgovora 16 studenata francuskoga jezika i književnosti ukazuju na potrebu za intenzivnijim radom na poboljšavanju izgovora tijekom cijeloga studija. Širi interval prosječne ocjene profesora i izvornih govornika u odnosu na studente ukazuje na manju veličinu tih poduzoraka, ali i istančaniju percepciju nijansi stranoga naglasaka. Distinktivne pogreške u izgovoru vokala i konsonanata ponajviše su utjecale na prosječnu dobivenu ocjenu svih procjenitelja, no poduzorak profesora pokazao se osjetljivijim za pogreške u artikulacijskome težištu i napetosti.

Istraživanje o (ne)prihvatljivosti stranoga naglasaka ponudilo je odgovore na neka pitanja koja su prethodila pokretanju istraživanja, ali je i ukazalo na nove pravce prema kojima bi ga bilo vrijedno usmjeriti. Spomenimo u tom kontekstu povećanje broja ispitanika te uključivanje novih skupina procjenitelja izgovora, npr. nestručnih izvornih govornika, srednjoškolskih učenika koji uče francuski kao strani jezik pa čak i ispitanika koji nisu učili francuski jezik.

REFERENCIJE

- Birdsong, D.** (2003). Authenticité de prononciation en français L2 chez des apprenants tardifs anglophones: Analyses segmentales et globales. *Acquisition et Interaction en Langue Étrangère*, 18, 17–36. Dostupno na <http://journals.openedition.org/aile/1150>
- Delattre, P.** (1966). *Studies in French and Comparative Phonetics*. The Hague: Mouton & Co.

- Deprez, C.** (2008). Remarques socio-didactiques sur l'accent en français langue étrangère. U *Actes du colloque international "Année européenne du dialogue interculturel: communiquer avec les langues-cultures"* (str. 151–161). Université Aristote de Thessalonique. Dostupno na <https://www.frl.auth.gr/sites/congres/Interventions/FR/deppez.pdf>
- Desnica-Žerjavić, N.** (1996). *Phonétique française*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.
- Desnica-Žerjavić, N.** (2000). Procjena stupnja izraženosti stranog akcenta. *Govor*, 17(1), 1–14.
- Desnica-Žerjavić, N.** (2006). *Strani akcent*. Zagreb: FF Press.
- Detey, S., Durand, J., Laks, B. i Lyche, C.** (2010). *Les variétés du français parlé dans l'espace francophone. Ressources pour l'enseignement*. Paris: Ophrys.
- Detey, S., Eychenne, J., Kawaguchi, Y. i Racine, I.** (2016a). *La prononciation du français dans le monde. Du natif à l'apprenant*. Paris: CLE International.
- Detey, S., Fontan, L. i Pellegrini, T.** (2016b). Traitement de la prononciation en langue étrangère: approches didactiques, méthodes automatiques et enjeux pour l'apprentissage. *Traitement Automatique des Langues*, 57(3), 15–39.
- JASP Team. (2019). *JASP* (verzija 0.14.1) [računalni program]. Dostupno na <https://jasp-stats.org/> [posljednji pristup 25. veljače 2021.].
- Kalogjera, D.** (2003). Prihvaćeni izgovor vs. Received Pronunciation. *Govor*, 20(1–2), 181–190.
- Leiner, D. J.** (2019). *SoSci Survey* (verzija 3.1.06) [računalni program]. Dostupno na <https://www.socisurvey.de> [posljednji pristup 25. veljače 2021.].
- Matešić, M.** (2018). *Pravogovor i pravopis. Izazovi suvremene hrvatske standardologije*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Mićanović, K.** (2008). *Hrvatski s naglaskom*. Zagreb: Disput.
- Morin, Y.-C.** (2000). Le français de référence et les normes de prononciation. *Cahiers de l'Institut de Linguistique de Louvain*, 26(1), 91–135.
- Orešković Dvorski, L. i Pavelin Lešić, B.** (2015a). L'intégration des procédés verbo-tonaux dans l'enseignement du français à l'Université de Zagreb. U P. López García, M. Calvo Medina i T. Fernández Turrado (ur.), *II Simposio Internacional – "Verbotal y Escuela"* (str. 183–196). Zaragoza: Stylo Digital.
- Orešković Dvorski, L. i Pavelin Lešić, B.** (2015b). French pronunciation difficulties of Croatian-speaking students in relation to English as a foreign language. U K. Cergol Kovačević i S. Lucija Udier (ur.), *Multidisciplinary Approaches to*
-

Multilingualism. Proceedings from the CALS conference (str. 75–89). Frankfurt am Main: Peter Lang.

Varošanec-Škarić, G. i Škavić, Đ. (2001). Neutralizacija kratkouzlaznoga i kratkosilaznoga naglaska u suvremenom hrvatskom prihvaćenom izgovoru. *Govor*, 18(2), 87–104.

Vijeće Europe. (2018). *Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer. Volume complémentaire avec de nouveaux descripteurs*. Dostupno na <https://rm.coe.int/cecr-volume-complementaire-avec-de-nouveaux-descripteurs/16807875d5>

Vuletić, B. (1977). Estetska komponenta izgovora. *Strani jezici*, 6(1–2), 28–33.

Lidija Orešković Dvorski

lodvorsk@ffzg.hr

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb
Croatia

(Un)acceptability of foreign accent

Foreign accent, the inability to master the elements of a foreign language phonetics and phonology, is a rather common subject when it comes to foreign language learning. The interference, resulting from the differences between the mother tongue and a foreign language, may have a negative effect on the foreign language learner's social status. Attitudes towards foreign accent and the method of its correction have changed throughout the history following the approaches and trends in foreign language teaching, such as the shift in terminology (*error vs deviation from the norm, native speaker vs authentic pronunciation*). The aim of this paper was to present the research of foreign accent perception in French, as well as the attitudes regarding the importance of its correction. The study included the assessment of foreign accent among 16 first year Croatian-speaking students enrolled in French language and literature Master program. The evaluators were 97 French language and literature students, 13 teachers and 10 French native speakers. Individual analysis of the speakers revealed the most frequent errors and their relation to the pronunciation scores, as well as the impact of the years of French language learning, self-evaluation of their pronunciation or duration stay in French-speaking countries. The most frequent pronunciation scores (Table 3) on a five-point scale were 3 (34.1%) and 4 (27.7%). The overall pronunciation score, presented in Table 4, falls within [3.1–3.5] 95% confidence interval. Table 6 presents statistically significant differences in average scores based on the combinations of characteristics of the speakers and evaluators, indicating higher average scores among student evaluators ($M = 3.2$; $SD = 0.8$), when compared to teachers' average scores ($M = 2.8$; $SD = 0.4$) for the speakers that started learning French before the age of 10. As for the mispronunciation types' impact on the average score, statistically significant differences were found for mispronunciation of vowels and consonants, as shown in Table 7. Average score of the unacceptable pronunciation deviations (19%), when compared to 58.5% of students with lower average scores (3, 2 and 1), might suggest that evaluators are rather tolerant regarding pronunciation deviations, which might reflect the status of pronunciation in foreign language learning.

Keywords: foreign accent, pronunciation assessment, foreign accent (un)acceptability, Croatian, French as FL
